

Історія філософії

УДК 141. 319. 8:130.11

А. М. МАЛІВСЬКИЙ¹

¹Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна (Дніпропетровськ), ел. пошта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

ДЕКАРТІВСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ В «МІРКУВАННЯХ ПРО МЕТОД»

Мета – піддати аналізу текст «Міркувань про метод» як одну з перших спроб осмислення природи людини в філософії Нового часу. Умовою реалізації означеної мети є розв’язання наступних задач: 1) окреслити своєрідність позиції Декарта по проблемі істотності істинних знань для природи людини; 2) виявити характер впливу методології осягнення математичної істини на спосіб тлумачення природи людини; 3) прояснити питання про усвідомлення Декартом меж раціоналістичної методології в ході осмислення людської природи. **Методологія.** В якості методологічної бази пропонується використовувати евристичний потенціал феноменології і екзистенціалізму, а також ті публікації зарубіжних декартознавців останнього часу, котрі закладають нове підґрунтя для осмислення філософської спадщини філософа. **Новизна.** Вперше в науковій літературі об’єктом окремої уваги стає текст Декарта «Міркування про метод» як форма змістовного розгортання запиту на розбудову антропологічного проекту. Акцентовані спорідненість та спадкоємність філософських вчень Аристотеля і Декарта з проблеми природи людини, а саме – визнання ключової значимості для природи людини потреби в пізнанні істини. Виявлено безпосередній вплив на спосіб осмислення людської природи методології осягнення математичної істини. Аргументовано, що поза увагою Декарта не залишилася обмеженість раціоналістичної методології в ході осягнення людської природи. **Висновки.** Проведений аналіз засвідчує правомірність тези про текст «Міркування про метод» Декарта як запит на змістовне розгортання антропологічного проекту. Виявлено детермінуючий вплив методології осягнення математичних істин на спосіб тлумачення природи людини. Акцентовано факт усвідомлення Декартом обмеженості методології математики в осмисленні природи людини та нередукованість позиції філософа до тези про *res cogitans*. Увага до проявів останньої дає достатні підстави характеризувати його антропологічні шукання як вихід за межі стереотипів своєї епохи.

Ключові слова: антропологічний проект, природа людини, *res cogitans*, істина, природничо-наукова раціональність, раціональність людської природи..

Актуальність

Протягом тривалого часу в науковій літературі домінував редукований образ філософської спадщини Декарта, до проявів якої належить тези про її гносеологізацію, онтологічний дуалізм, деантропологізацію, ключова роль запиту на об’єктивність тощо. Грунтовне переосмислення та своєрідна реабілітація автентичного образу Декарта як оригінального та глибокого філософа відбувається останні п’ятдесят років завдяки дослідженням зарубіжних декартознавців [5]. До числа новаторських та евристичних інтерпретацій Декарта в сучасній літературі належать перш за все ті, які пов’язані з осмисленням феномену людини. Мова йде про правомірність тлумачення поняття «антропологічний проект» як базового у спадщині мис-

лителя [4] та доцільність реабілітації антропологічного виміру його вчення (регуманізацію) [6]. В ситуації, коли теза про детермінуючу роль антропологічної інтенції філософствування Декарта отримує все більш повне визнання, доцільним є перехід до окреслення та осмислення способу його оприявлення на сторінках окремих творів та текстів. До числа текстів першочергової значимості належать «Міркування про метод» як своєрідна хартія філософії Нового часу. Реалізація задачі окреслення антропологічної компоненти філософування Декарта передбачає неупереджене прочитання його текстів в широкому історико-філософському контексті.

Історія філософії

Методологія

В якості методологічної бази пропонується використовувати евристичний потенціал феноменології і екзистенціалізму, а також ті публікації зарубіжних декартознавців останнього часу, котрі закладають нове підґрунтя для осмислення філософської спадщини філософа.

Мета

Мета – розглянути текст «Міркувань про метод» як одну з перших в філософії Нового часу спроб осмислення раціональності природи людини. Реалізація означеної мети передбачає послідовне розв'язання таких задач: 1. Проаналізувати спосіб тлумачення Декартом потреби в істині як ключової риси природи людини; 2. Викласти позицію Декарта з проблем методології осягнення математичної істини та форм її оприявлення в тлумаченні раціональності людської природи; 3. Акцентувати факт усвідомлення Декартом обмеженості раціоналістичної методології в ході осягнення людської природи в тексті «Міркувань про метод».

Виклад основного матеріалу

Вихідним пунктом позиції Декарта в ході осмислення проблеми природи людини доцільно вважати відому сентенцію Аристотеля про те, що всі люди від природи прагнуть знань, тобто про знання як форму оприявлення основного виміру людської природи. Модернізуючи думку Аристотеля, Декарт надає їй вигляду тези про поширеність позиції здорового глузду, головна функція якого – диференціювати істину та хибу: «...способность правильно рассуждать и отличать истину от заблуждения – что, собственно, и представляет, как принято выражаться, здравомыслие, или разум (raison), – от природы одинакова у всех людей...» [2, с.250].

Істотно, що як і для Аристотеля, так для Декарта, раціональність має значення як проява сутнісної відмінності людини та тварини: «... это единственная вещь, делающая нас людьми, и отличающая нас от животных...» [2, с.251].

Варто зазначити, що означена пара категорій (тобто істина та хибна) є ключовою для

Декарта в ході рецепції природознавства як сучасної йому форми науки. Характеризуючи рівень знань своєї епохи за допомогою понять ймовірність, випадковість та правдоподібність, він оцінює його як недостатній та незадовільний. Подальше збереження згаданих рис, на глибоке переконання мислителя, є неприпустимим, а тому він пропонує вважати хибним все те, що має означені риси: «я стал считать ложным почти все, что было не более чем правдоподобным» [2, с.254].

Категоричність висловлювань Декарта значною мірою пов'язана зі способом бачення головної задачі свого життя, а саме – подальшим поглибленням та примноженням істинних знань як ключової передумови людської поведінки. А тому найважливішим компонентом реалізації означеної вимоги є посилення здатності до диференціації істини та хибі: «Я же всегда имел величайшее желание научиться различать истинное от ложного, чтобы лучше разбираться в своих действиях и суверенно двигаться в этой жизни» [2, с.255].

В ході аналізу базових чинників посилення здатності розрізняти істинні та хибні знання, доцільно пам'ятати про особливу увагу Декарта до математики. Осмислення притаманного їй способу осягнення істини, на думку мислителя, уможливує використання методології математичного пізнання поза його власними межами. В якості ідеалу пізнання філософ має на увазі настільки високий рівень досконалості, котрий уможливує повне подолання хибних знань та культивування і максимальне зосередження на істинних. Інакше кажучи, він керується універсальним принципом, сформульованим дещо пізніше (на сторінках «Медитацій»), пропонує вбачати ідеал людського пізнання в здатності уникати помилок. Мова йде про кінцеву задачу людини, котра вбачається в тому, щоб «набути звичку не помилятися. Й поза-як саме в цьому полягає найбільша та найголовніша досконалість людини...» [1, с.233].

Відповідні сторінки «Міркувань» постають як поле становлення означеного ідеалу в ході аналізу природи математичного пізнання як способу осягнення безсумнівних та незапереч-

Історія філософії

них істин: «Приняв во внимание, что среди всех искавших истину в науках только математикам удалось найти некоторые доказательства, т.е. некоторые точные и очевидные соображения, я не сомневался, что мне надлежало начать с того, что было ими исследовано...» [2, с.261].

Аналізуючи чинники переконаності Декарта в можливості істотного посилення здатності диференціювати істину та хибу, неможливо оминати увагою непересічну значимість успішності його власних математичних студій, що дозволяє йому плекати надію на плідні результати експансії математичного методу за власні межі та сподіватися на позитивний результат в ході культивування звички до істини: «Но что больше всего удовлетворяло меня в этом методе – это уверенность в том, что с его помощью я во всем пользовался собственным разумом если не в совершенстве, то по крайней мере как мог лучше. Кроме того, пользуясь им, я чувствовал, что мой ум мало-помалу привыкает представлять предметы яснее и отчетливее, хотя свой метод я и не связывал еще ни с каким определенным вопросом, я рассчитывал столь же успешно применять его к трудностям других наук, как это сделал в алгебре» [2, с.262].

Із широкої палітри всіх тих наук, котрі привертала увагу філософа в ході шукання істини, першочергову значимість для Декарта мала антропологія. Необхідною передумовою подальшого змістовного окреслення теми дослідження є увага до факту безпосереднього акцентування антропологічного спрямування тексту «Міркувань» в їх першій назві, котра згадується філософом в листі до Мерсенна в березні 1636: «Проект всезагальної науки, котра спроможна підняти людську природу на більш високий рівень досконалості» [7, AT t. I, p.339].

За умови поверхового знайомства з тим варіантом повної назви «Міркувань», котра більш відома широкому загалу, важко уникнути ілюзії щодо повної відсутності антропологічної інтенції. Більш уважний погляд дає можливість пересвідчитися в тому, що істотна відмінність двох варіантів повної назви твору полягає в іншому, а саме – якщо перша фіксує проблему людини, то друга – обраний Декар-

том спосіб розв'язання проблеми вдосконалення людської природи. Мова йде як культивування розуму як її основної здатності: «Міркування про метод, щоб вірно спрямовувати свій розум та відшукувати істину в науках».

Приймаючи до уваги зазначені вище моменти, важко заперечувати правомірність тези про характеристику тексту Декарта як запиту на розробку антропології в філософії Нового часу. Сам мислитель в тексті «Міркувань» недвозначно підкреслює пріоритетність для нього проблеми людини: «если между чисто человеческими занятиями есть действительно хорошее и важное, так это именно то, которое я избрал» [2, с.251].

Оригінальність та принципова новизна позиції Декарта в сфері антропології пов'язані з наголошенням на ключовій ролі ідеї науки. Окреслюючи власну рецепцію духовного клімату XVII ст. в контексті фундаментальної значимості проблеми природи людини та її покликання, Декарт акцентує, по-перше, непересічну значення означеної потреби («Я с детства был вскормлен науками... познание всего, полезного для жизни, то у меня было чрезвычайно сильное желание изучить эти науки»); по-друге – неможливість її задовольнити на нинішньому рівні науки («я ... достиг лишь одного: все более и более убеждался в своем незнании») [2, с.252].

Негативна оцінка нинішньої ситуації в філософії як домінування хибних знань в свідомості людини спонукає Декарта максимально зосередитися на проблемі природи наукового пізнання та засобів осягнення істини. А тому вже в тексті «Правил» Декарт вбачає основну задачу в аналізі природи, меж та можливостей людського пізнання: «Но здесь поистине не может быть ничего полезнее, чем изучать, что такое человеческое познание и как далеко оно простирается» [4, с.104]. Спосіб осмислення означеної задачі на сторінках «Міркувань» характеризується значно більш глибоким рівнем рефлексії природи людського пізнання: «...я пришел к тому, что под конец мог, как мне казалось, определять, какими средствами и в каких пределах возможно решать даже неизвест-

Історія філософії

ные мне задачи» [3, с.262].

Змістовна спорідненість та спадкоємність двох згаданих текстів засвідчується певною аналогією між способом тлумачення природи математичних істин в тому вигляді, в якому вона увиразнюється на сторінках «Правил», зі способом інтерпретації природи людини на сторінках «Міркувань». Інакше кажучи, вже в тексті «Правил» проглядає образ людини як істоти, ключовою рисою якої є раціональність, позбавлена чуттєвості, а математичні істини характеризуються як вроджені. Істотною передумовою їх адекватного осягнення Декарт вважає усунення суб'єктивності та пристрастності як перешкоди на шляху до істини, тобто створення передумов для прояви притаманної їй спонтанності в чистому вигляді: «Ведь человеческий ум заключает в себе нечто божественное, в чем были посеяны первые семена полезных мыслей, так что часто, как бы они ни были попираемы и стесняемы противными им занятиями, они все-таки производят плод, вызревающий сам собой. Это мы замечаем в самых легких из наук – арифметике и геометрии... Однако эти две науки являются не чем иным, как появившимися сами собой плодами, вызревшими из врожденных начал данного метода...» [2, с.87].

Відповідно на сторінках тексту «Міркувань» мова йде як про існування спонтанності, незалежної від чуттєвості та тілесності, так і про усунення суб'єктивності та пристрастності як перешкоди на шляху до істини. Достатньо звернути увагу на спосіб викладу Декартом власного бачення природи людини як *res cogitans* в тексті «Міркувань»: «Затем, внимательно исследуя, что такое я сам, я ... узнал, что я – субстанция, вся сущность или природа, которой состоит в мышлении, и которая для своего бытия не нуждается ни в каком месте и не зависит ни от какой материальной вещи» [2, с.269].

Попри означену аналогію ходу думки в обох текстах, істотна відмінність текстів «Правил» та «Міркувань» (як вже зазначалося) полягає в тому, що при переході від першого до другого поглиблюється рівень тлумачення природи пізнання. В останньому випадку мова йде про

включення до числа конститутивних моментів істини присутності людини як емпіричної істоти. Наприклад, наголошуючи на нередукованості процесу особистісного розуміння до загально значимих знань: «...нельзя понять и усвоить мысль, сообщенную кем-то другим, так же хорошо, как если бы сам до нее дошел» [4, с.290]. усвідомлення людиною самої себе як джерела істини спонукає Декарта до визнання першочергової значимості задачі самопізнання. Успішне її розв'язання є для мислителя необхідною передумовою успішного застосування методу: «После того, как я употребил несколько лет на... изучение мира и попытался приобрести некоторый запас опыта, я принял в один день решение изучить самого себя...» [2, с.256].

Відкриття людини як втілення самодостатності раціонального мислення відкриває перед Декартом перспективи критичного перегляду та перетлумачення природи пізнання та встановлення за допомогою розуму принципово нових начал пізнання. Мова йде про виявлення начал всього існуючого в світі як паростків істин в наших душах: «...я старался вообще найти начала... всего, что существует и может существовать в мире... выводя их только из неких ростков тех истин, которые... заложены в наших душах» [2, с.287].

Бачення Декартом природи людини як раціональної істоти передбачає визнання як одного з її ключових моментів потреби в істині. Нинішній етап існування людини оцінюється ним як такий, що має істотні вади, серед проявів яких чільне місце посідає обмеженість людських знань як проява недосконалості людської природи та сумнів як форма увиразнення останньої. А тому досягнення досконалості людини тлумачиться ним як «повне осягнення» істини, що є чимось принципово відмінним від сумніву, тобто передбачає здатність уникати хиби та долати сумнів: «...раз я сомневаюсь, – пишет Декарт, – значит, мое бытие не вполне совершенно...» [2, с.269].

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що в ході розв'язання означеної проблеми мислитель визнає безумовний пріоритет пошуку способів збагачення людсь-

Історія філософії

ких знань як найважливішій складовій вдосконалення природи людини. Аргументом на користь означеної тези є бачення Декартом мети життя як вдосконалення розуму за допомогою власного методу: «...посвятить всю свою жизнь совершенствованию моего разума и подвигаться, насколько буду в силах, по принятому мною методу» [2, с.265]. Характерно, що істинне знання проголошується ним основою моральної поведінки, як належна основа людських вчинків: «...достаточно правильно судить, чтобы правильно поступать...» [2, с.266].

Виклад позиції Декарта по проблемі шляхів та способів вдосконалення людської природи в тексті «Міркувань» був би неповним за умови відсутності уваги до способу його тлумачення тілесності людини як ключової компоненти природи людини. Зокрема філософ наголошує на фрагментарності образу людини, позбавленого виміру тілесності за допомогою поняття «справжня людина», так і здійснює спробу тлумачити тіло як базову компоненту людської природи, піклування та лікування якої передбачає звертання до медицини. Зупинимося на кожному зі згаданих моментів окремо.

Істотно зауважити, що окрім тлумачення знань як синоніму вищого блага (мудрість як ідеал філософування) Декарт також відносить до числа до основних форм прояви блага здоров'я, а основною формою піклування про них обох він схильний називати медицину. Остання корисна, – пише він: «...главным образом для сохранения здоровья, которое есть первое благо и основание всех других благ этой жизни ведь дух так сильно зависит от состояния и от расположения органов тела, что если можно найти какое-либо средство сделать людей более мудрыми или более ловкими, чем они были до сих пор, то, я думаю, его надо искать в медицине» [2, с.284].

При поверховому ознайомленні зі спадщиною Декарта виникає спокуса, яку важко подолати – кваліфікувати позицію мислителя як один з проявів притаманного епосі Нового часу редукціонізму. Прикладів останнього в науковій літературі відомо багато. Слушним є звертання до кваліфікованого історика філософії, котрий справедливо зауважує їх неко-

ректність. Стефен Гаукрогер вважає слушним тлумачити філософування Декарта як процес пошуку істини та її автентичної форми, а наголошує на недоречності звинувачень у редукціонізмі. Він справедливо акцентує тимчасовість означеного підходу як «більш ранню медичинську модель моральності», котра пізніше була відкинута [8, р.308]. Віддаючи належне значимості означеної трансформації для інтелектуальної біографії мислителя, нижче дослідник знову повертається до нього та справедливо зазначає – що мова йде не стільки про приклад «грубого редукціонізму», як це здається на перший погляд, скільки про «елемент редукціонізму» [8, р.394].

Скептично оцінюючи адекватність власного вчення про реальну людину як композицію двох редукованих субстанцій, Декарт відзначає принципову неможливість осягнення природи людини як реальної, справжньої істоти в умовах нехтування синтетичним характером їх поєднання (котрий стане предметом окремої уваги на сторінках більш пізніх «Пристрастей»). Підводячи підсумки власних рефлексій на останніх сторінках п'ятої частини «Міркувань про метод» він недвозначно наголошує на недостатності уявлень про людину як форму зовнішнього механічного поєднання двох різнорідних субстанцій для осягнення справжньої людини – «настоящего человека». Душа людини якісно відрізняється від її тілесної конституції та ніяким чином не може бути редукована до неї: «...разумную душу ... никак нельзя получить из свойств материи, как все прочее, ... но что она должна быть особо создана, и недостаточно, чтобы она помещалась в человеческом теле, как кормчий на своем корабле, только разве затем, чтобы двигать его члены, необходимо, чтобы она была теснее соединена и связана с телом, чтобы возбудить чувства и желания, подобные нашим, и таким образом, создать настоящего человека» [2, с.284].

Але попри домінуючу роль теоретичного відношення до світу як ключового чинника вдосконалення людської природи в текстах праць та особистому листуванні Декарта, було б хибно тлумачити його позицію як універ-

Історія філософії

салізацію теоретичного відношення. На роль переконливих аргументів проти означеної позиції проти претендують як характеристика викладеної на сторінках «Міркувань» етики як недосконалої, так і штучний характер відповідної частини в структурі праці /дивись розмова з Бурманом філософ недвозначно наголошує на означеному моменті: «Автор пише на теми морали не по своей охоте: его вынуждают предписывать эти правила педанты и другие подобного рода люди, ибо в противном случае они сказали бы, что у него нет религии и веры и он стремится своим методом опрокинуть и то, и другое» [3, с.486].

Аргументуючи неприйнятність для Декарта найвнього варіанту тлумачення способу розв'язання проблеми вдосконалення природи людини в вигляді універсалізації теоретичного відношення, оскільки вона містить в собі приховану загрозу та є небезпечною для суспільства. Мислитель згадує про них відразу після публікації «Міркувань» в одному з приватних листів: «універсальний сумнів може викликати великі коливання та навіть моральний хаос» [7, AT t. II, p.35].

До числа вагомих аргументів на користь тези про неприйнятність для Декарта необмеженої експансії методології осягнення математичних істин належить теза про конечність людського досвіду. Продовжуючи лінію критичної оцінки пізнавальних сил людини, він (як пізніше Кант) акцентує конечність людського досвіду як емпіричної бази пізнання («Мне действительно хочется, чтобы знали, что то немногое, что я узнал, почти ничто по сравнению с тем, что мне неизвестно и что я не теряю надежды изучить» [4, с. 289], 2) та несумірність пізнавальних можливостей людини в порівнянні з могутніми силами природи («...могущество природы простирается так далеко, а начала мои так просты и общи...») [2, с. 288].

Акцентуючи позитивні прояви думки Декарта стосовно меж філософії Нового часу як науки варто звернути увагу на якісну відмінність етичної свідомості від теоретичної рефлексії. На підтвердження правомірності означеної тези видається в тексті «Міркувань про метод» він пише: «С давних пор я заметил,

что в вопросах нравственности иногда необходимо мнениям, заведомо сомнительным, следовать так, как если бы они были бесспорны» [2, с.268].

Однак наведений принцип є формулюванням скоріше «на виріст» – на майбутнє, ніж на сьогодення, оскільки в даному тексті домінує настанова на редукцію етичної свідомості до теоретичної рефлексії як найважливішої компоненти процесу пізнання, зокрема при проголошенні пріоритетності задач вдосконалення власного розуму та пізнання істини за допомогою власного методу як джерела «надзвичайної насолоди» (чрезвычайное наслаждение, приятней и чище чего вряд ли можно получить в этой жизни) [2, с. 265]. Нижче він знову наголошує на важливості задачі набуття знань як ключової умови отримання всіх можливих істинних благ: «...не только обеспечивал мне приобретение всех знаний, к которым я способен, но и вел к приобретению всех доступных мне истинных благ...» [2, с.266].

Відаючи належне істині, варто зазначити, що сторінки «Міркувань» не завжди є прикладом більш повного та глибокого тлумачення філософських проблем в порівнянні зі сторінками «Правил». Зокрема останні містять відкриття принципово нового типу каузальності, котра істотно відрізняється від природничо-наукової, проявом якої є змістовна кореляція понять про Бога та душу: «Существует также много вещей, зачастую с необходимостью связанных между собой, которые причисляются к случайным большинством людей, не замечающих связи между ними; таково положение: «Я существую, следовательно, Бог существует...» [2, с.121]. Відповідні сторінки «Міркувань» в означеному аспекті виглядають як певний регрес, оскільки недвозначно свідчать про тенденцію ототожнення двох означених вище типів причинності: «...утверждение, что Бог – совершеннейшее существо – есть, или существует, по меньшей мере настолько же достоверно, насколько достоверно геометрическое доказательство» [2, с.271]. Дещо пізніше, на сторінках «Медитацій», він знову повернеться до свого прозріння, вказуючи, що йому вдалося знайти більш переконливі докази, ніж

Історія філософії

геометричні.

Істотні, та, здавалось би, майже нездоланні перешкоди постають перед дослідником в ході спроби перейти до змістовного осмислення проблеми, винесеної в заголовок статті. Зокрема в листі до Шаню від 15 червня 1646 року Декарт наголошує на повній відсутності інтересу до проблеми природи людини в попередній період творчості [7, АТ т. IV, р.441]. Але, як засвідчує аналіз текстів «Правил» та «Міркувань», мова йде про прямі, безпосередні дослідження природи людини. А тому доцільно прийняти до уваги ті недвозначні тексти та сентенції мислителя, котрі мали місце в попередній період. Мова йде як про трактат «Людина» 1629 року так і про намір дослідження природи людини в тексті «Начал» [2, с. 407]. Вагомі засади, котрі уможливають осягнення та осмислення ролі означеного твору спадщини Декарта в цілому. Так і означеного листа дають глибокі зауваження Гегеля та Гайдегера про невідповідність наукової форми викладу вчення французького мислителя.

Висновки

Проведений аналіз засвідчує правомірність тези про текст «Міркування про метод» Декарта як запит на змістовне розгортання антропологічного проекту. Одна з причин нехтування наявністю та істотністю антропологічної проблематики для філософської спадщини Декарта

– наївна форма викладу, зумовлена детермінуючим впливом методології осягнення математичних істин на спосіб тлумачення раціональності природи людини. Наявність та істотність антропології в філософській спадщині Декарта оприявнюється за умови виходу уваги дослідника за межі епохи в більш широкий історико-філософський контекст, а саме – співвіднесення його ключових ідей як з попередниками (Аристотель), так і з мислителями наступних століть (Кант). Акцентовано факт усвідомлення Декартом обмеженості методології математики в процесі осмислення природи людини, проявом чого є 1) наголошення на існуванні істотної відмінності людини як раціональної істоти та «справжньої людини», 2) увага до іншого типу причинності, котрий не зводиться до механічної, 3) ідея обмежених можливостей теоретичної раціональності та її радикальна відмінність від моральної свідомості, 4) орієнтація на дегуманізовану істину та визнання емпіричної присутності особистості як конститутивної компоненти істини тощо. Задача змістовного та конструктивного подолання обмеженості методології природничих наук в ході осмислення природи людини стане предметом уваги Декарта в другій половині сорокових років та оприявниться на сторінках «Пристрастей душі» та супутніх текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декарт Р. Медитації про першу філософію / Метафізичні медитації // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. Пер. з фр. і лат. – К.: Дух і Літера, 2014. – 368с., с. 115-292.
2. Декарт Р. Сочинения: В 2-х тт. – М.: Мысль, 1989. – Т.1. – 654 с.
3. Декарт Р. Сочинения: В 2-х тт. – М.: Мысль, 1994. – Т.2. – 633 с.
4. Маливский А.Н. Антропологизация базового проекта Декарта в современной историко-философской литературе // *Sententiae/XXVIII*. 1 2013. с.51-63.
5. Хома О. Историко-философські стереотипи та сучасне прочитання Декартових «Медитацій» // Декарт Р. Медитації про першу філософію / Метафізичні медитації // «Медитації» Декарта у дзеркалі сучасних тлумачень: Жан-Марі Бейсад, Жан-Люк Марйон, Кім Сан Он-Ван-Кун. Пер. з фр. і лат. – К.: Дух і Літера, 2014. – 368с, 333-360.
6. Alison Simmons. (2013) «Re-Humanizing Descartes». *Philosophical Exchange*. Vol. 41. Iss.I, Article 2. p. 53-71. available at: http://digitalcommons.brockport.edu/phil_exc/vol41/iss1/2
7. Descartes R. *Œuvres complètes* in 11 vol. – Paris: Vrin, publiées par Ch. Adam et P. Tannery, 1996.
8. Gaukroger Stephen. *Descartes: An Intellectual Biography*.- Clarendon Press Oxford, 1995. – 520p.

Історія філософії

А. М. МАЛИВСКИЙ¹

¹Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна (г. Днепропетровск), эл. почта telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

ДЕКАРТОВСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ПРИРОДЫ ЧЕЛОВЕКА В «РАССУЖДЕНИЯХ О МЕТОДЕ»

Цель – подвергнуть анализу текст «Рассуждений о методе» как один из первых опытов осмысления природы человека в философии Нового времени. Условием реализации обозначенной цели является решение следующих задач: 1) очертить своеобразие позиции Декарта по проблеме сущности истинных знаний для природы человека; 2) обнаружить характер влияния методологии постижения математической истины на способ истолкования природы человека; 3) прояснить вопрос об осознании Декартом границ рационалистической методологии в ходе осмысления природы человека. **Методология.** В качестве методологической базы предлагается использовать эвристический потенциал феноменологии и экзистенциализма, а также те публикации зарубежных декартоведов последнего времени, которые закладывают новую почву для осмысления философского наследия Декарта. **Новизна.** Впервые в научной литературе объектом отдельного внимания становится текст «Рассуждений о методе» Декарта как форма разворачивания содержательного запроса на развитие антропологического проекта. Акцентированы родственность и наследственность философских учений Аристотеля и Декарта по проблеме природы человека, а именно – признание ключевой значимости потребности в истине для природы человека. Аргументировано, что вне поля зрения Декарта не осталась ограниченность рационалистической методологии в ходе постижения природы человека. **Выводы.** Осуществленный анализ подтверждает правомерность тезиса о тексте «Рассуждений о методе» Декарта как о запросе на содержательное разворачивание антропологического проекта. Обнаружено детерминирующее влияние методологии постижения математических истин на способ истолкования природы человека. Акцентировано факт осознания Декартом ограниченности методологии математики в ходе осмысления природы человека и нередуцируемость позиция философа к тезису о *res cogitans*. Внимание к проявлениям последней дает достаточные основания для характеристики его антропологических поисков как выход за пределы стереотипов своей эпохи.

Ключевые слова: антропологический проект, природа человека, *res cogitans*, истина, естественнонаучная рациональность, рациональность природы..

A. M. MALIVSKYI¹

¹Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan (Dnipropetrovsk), e-mail telepat-57@mail.ru, ORCID 0000-0002-6923-5145

DESCARTES' COMPREHENSION OF HUMAN NATURE IN «DISCOURSE ON THE METHOD»

The purpose of the article is to analyze the text "Discourse on the Method" as one of the first experiences of understanding human's nature in modern age philosophy. The condition of realization the designated purpose is to solve the following problems: 1) To Define the diversity of Descartes position on the issue of essentiality to the true knowledge of human nature; 2) To find out the manner influence of methodology of understanding the mathematical truth to the way of interpretation of human nature; 3) To clarify the question of Descartes awareness of boundaries rationalist methodology in understanding of human nature. **Methodology.** As the methodological base is proposed to use the heuristic potential of phenomenology and existentialism, as well as those publications of foreign Descartes' researchers of recent times, which introduce the new way for understanding of Descartes' philosophical heritage. **Scientific novelty.** For the first time ever in the scientific literature Descartes text "Discourse on Method" becomes the object of special attention as a form of deployment the substantial request for the development of the anthropological project. The affinity and heredity of philosophical doctrines of Aristotle and Descartes on the

Історія філософії

problem of human nature are accentuated that is the recognition of the key importance of the need for truth in human nature. It is argued that beyond Descartes' vision there was no limitation of rationalistic methodology during the comprehension of human nature. **Conclusions.** The implemented analysis confirms the validity of the thesis about text of the "Discourse on Method" by Descartes as a request of substantial unfolding of the anthropological project. The determining influence methodology of comprehension the mathematical truths to the way of interpretation of human nature were shown. The fact of Descartes' awareness the limitation of methodology of mathematics in the understanding of human nature and irreducibility the philosopher's position to the thesis of the *res cogitans* was emphasized. The attention of manifestations to the last provides a reasonable basis for the specification of his anthropological searches as going beyond the stereotypes of their era.

Key words: anthropological project, human nature, *res cogitans*, truth, natural science rationality, rationality of human nature.

REFERENCES

1. Dekart R. Medytacii pro pershu filosofiju/Metafizychni medytacii// «Medytacii» Dekarta u dzerkali suchasnyh tлумachen': Jean-Marie Beysad, Jean-L'uk Marjon, Kim San On-Van-Kun. Per. Z fran. i lat. – K.: Dukh I Literatura, 2014. – 368с., с. 115-292.
2. Descartes R. Sochineniia [Works]. (Vol. 1). Moscow, Mysl, 654 p.
3. Descartes R. Sochineniia [Works]. (Vol. 2). Moscow, Mysl, 633 p.
4. Malivskiy A.N. Antropologizatsiia bazovogo proekta Dekarta v sovremennoi istoriko-filosofskoi literature [Anthropologisation of Descartes' basic project in modern historic philosophy literature]. *Sententiae*. 2013, issue XXVIII, pp. 51-63.
5. Khoma O. Istoryko-filosofs'ki stereotypy ta suchasne prochyttannia Dekartovykh «Medytacyi» //Dekart R. Medytacii pro pershu filosofiju/Metafizychni medytacii// «Medytacii» Dekarta u dzerkali suchasnyh tлумachen': Jean-Marie Beysad, Jean-L'uk Marjon, Kim San On-Van-Kun. Per. z fran. i lat. – K.: Dukh I Literatura, 2014. – 368с, 333-360.
6. Alison Simmons. Re-Humanizing Descartes. *Philosophical Exchange*. (Vol. 41). 2013, issue I, Article 2, pp. 53-71. Available at: http://digital commons.brockport.edu/phil_exc/vol41/iss1/2
7. Descartes R. OEuvres complètes (Vols. 1-11). Paris, Vrin, publiées par Ch. Adam et P. Tannery, 1996. Gaukroger S. Descartes' Theory of the Passions'. *Oxford Readings in Philosophy: Descartes J.*
8. Gaukroger Stephen. *Descartes: An Intellectual Biography.*- Clarendon Press Oxford, 1995. – 520p.

Надійшла до редколегії 25.10.2014

Прийнята до друку 28.11.2014